

DE LEEUWENGROTEN VAN LODEWIJK VAN MALE

Deze munten behoren tot de meest courante uit de middeleeuwse numismatiek van onze streken. Daardoor zijn ze wat verwaarloosd geworden. Meestal geven de numismaten de voorkeur aan de zeldzaamheden, want tenandere een logische reactie is bij alle verzamelaars. Niettemin hebben de gewone, courante munten eveneens hun aantrekkingspunten. Veel meer dan de zeldzaamheden werden ze gebruikt om te voldoen aan de normale en dagelijkse noden van het volk. Ze bieden ons een onderzoeksveld dat, wegens het grotere aantal, beter toegankelijk is en kunnen eventueel worden opgeofferd voor het uitvoeren van metaalanalyses.

De groten van Lodewijk van Male ontleen hun type aan de groten "gesellen" genoemd, die door Lodewijk van Nevers vanaf mei 1337 werden uitgegeven. Ze zijn gemakkelijk van de gesellen te onderscheiden door het kruisje dat de arend vervangt bij het begin van het omschrift op de voorzijde. Deze wijziging werd waarschijnlijk reeds doorgevoerd door Lodewijk van Nevers na zijn terugkeer uit ballingschap op 20 januari 1346 te Gent. Deze uitgifte werd voortgezet tot 24 November 1346, d.w.z. een ganse tijd na de dood van de graaf op het slagveld van Crécy op 28 augustus 1346.

Op deze eerste uitgifte volgden onder Lodewijk van Male nog zeven andere. De bijzonderheden ervan (datum van begin en einde van de muntslag, gehalte en snede, naam van de muntmeester en van de werkplaats en het aantal verwerkte mark) zijn samengevat in tabel I (1). Het vormt het eerste luik van ons onderzoek.

TABEL I : UITGIJFEN VAN DE LEEUWENGROOT.

Periode	Naam van de muntmeester	Atelier	Aantal mark	%
<u>Eerste uitgifte met gehalte 7 d. 16 gr. en snede van 66 per mark</u>				
20.01.1346 - 20.11.1346	Ops dit Perceval du Porche	Gent	10909	1,28
<u>I tweede uitgifte met gehalte 6 d. 23 1/2 gr. en snede van 66 per mark</u>				
24.11.1346 - 1.08.1350	Ops dit Jehan Perceval	Gent	187244	
7.08.1350 - 27.05.1351	Perceval du Porche	Brugge	22920	
			210164	24,72
<u>Derde uitgifte met gehalte 6 d. 12 gr. en snede van 66 per mark</u>				
28.05.1351 - 1.01.1352	Perceval du Porche	Brugge	31050	
15.01.1352 - 5.09.1353	Ops dit Jehan Perceval	Brugge	93160	
			124270	14,61
<u>Vierde uitgifte met gehalte 6 d. 8 gr. en snede van 66 per mark</u>				
7.09.1353 - 24.10.1354	Ops dit Jean Perceval (+)	Brugge	4820	0,57

Periode	Naam van de munt- meester	Atelier	Aantal mark	g
<u>Vijfde uitgifte met gehalte 6 d. 4 gr. en snede van 69 per mark</u>				
20.12.1354 - 24.11.1355	Robert du Porche	Gent	58950	
24.11.1355 - 6.02.1356	Robert du Porche	Gent	?	
20.02.1356 - 3.13.1356	Perceval du Porche	Gent	61602	
10.12.1356 - 27.07.1357	Bardet de Malpilis	Gent	52700	
29.07.1357 - 18.10.1359	Aldry Enterminely	Gent	134600	
8.10.1357 - 17.06.1358	Henri dele Streye + Aldry	Mechelen	20325 328177	38,67
<u>Zesde uitgifte met gehalte 6 d. en snede van 70 per mark</u>				
22.10.1359 - 6.09.1361	Aldry Enterminely	Gent	103150	
16.09.1361 - 4.12.1361	Perceval du Porche	Gent	14100	
22.10.1359 - 28.12.1360	Perceval + Aldry + Jean	Mechelen	20250	
28.12.1360 - 26.06.1361	Jean Enterminely	Mechelen	800 138300	16,27
<u>Zevende uitgifte met gehalte 6 d. en snede van 72 per mark</u>				
4.12.1361 - 27.09.1362	Perceval du Porche	Gent	27625	3,25
<u>Achtste uitgifte met gehalte 6 d. en snede van 78 per mark</u>				
1.12.1363 - 2.03.1364	Pieter Platvoet	Mechelen	5850	0,69
Totaal			850055	100,00

Naast deze uitgifte uit de archieven afkomstige gegevens, beschik-
we ook over de bewaarde munten. Het onderzoek van enkele verza-
melingen en van vier gedeeltelijke vondsten onderscheidde we 19
varianten, welke in 7 klassen kunnen worden ondergebracht. Ze
zijn aan volgende details te herkennen :

- op de voorzijde :
 - het kruisje aan het begin van het omschrift is vergezeld van één punt (links of rechts), twee punten of geen enkel punt ;
 - de letters A komen voor met of zonder dwarsstreep ;
 - boven de letter L van FLAND bevindt zich al dan niet een punt ;
 - het paterselieblad dat MONETA van FLAND scheidt is al dan niet voorzien van een steeltje ; indien aanwezig, is het ofwel naar de letter A van MONETA, of ofwel naar de F van FLAND gekromd ;
 - in de sierrand van de voorzijde komen drie soorten bladeren voor ;

afbeeldingen 1, 2 en 3 tonen beter dan welke beschrijving ook de onderlinge verschillen.

Kl. A Var. 1

Kl. B Var. 2

Kl. B Var. 3

Kl. B Var. 4

Kl. C Var. 5

Kl. D Var. 7

Kl. D Var. 9

Kl. E Var. 10

Kl. E Var. 11

Kl. E Var. 12

Kl. F Var. 14

Kl. F Var. 15

Kl. G Var. 16

Kl. A-B-C-D-F

Kl. E

Kl. G

Leeuwengroten van Lodewijk van Male

De staat van bewaring van sommige varianten liet niet toe een voor een publicatie voldoende duidelijke foto te maken.

1

2

3

- op de keerzijde : - boven de letter L van LUDOVICVS
bevindt zich al dan niet een punt ;
- de O van COMES is rond of ovaal.

Tabel II geeft de kenmerken van de 19 varianten, groepeerd ze per klasse en vermeldt het aantal stukken dat we van elke variante ontmoet hebben.

TABEL II : KLASSEN EN VARIANTEN VAN DE VLAAMSE LEEUWENGROOT.

Klasse Var.	Voorzijde	Keerzijde	Blad type	Aantal	%
A 1	+ MONETA FLAND'	LVD OVI CCO MES	3	2	1,54
B 2	+ π t lA	l 0	1	5	5,38
3	+ π t lA	l 0	1	1	
4	+ π + lA	l 0	1	1	
C 5	+ π t lA	l 0	2+3	17	20,00
6	+ π + lA	l 0	2+3	9	
D 7	+ π f lA	l 0	3	1	4,61
8	+ π + lA	l 0	3	3	
9	+ π f lA	l 0	3	2	
E 10	+ π t lA	l 0	2	24	47,69
11	+ π + lA	l 0	2	33	
12	+ π + lA	l 0	2	2	
13	+ π t lA	l 0	2	1	
F 14	+ π f lA	l 0	3	21	16,92
15	+ π + lA	l 0	3	1	
G 16	+ π f lA	l 0	1	2	3,85
17	+ π + lA	l 0	1	1	
18	+ π t lA	l 0	1	1	
19	+ π f lA	l 0	1	1	
Totaal				130	100,00

Alhoewel de Vlaamse leeuwengroot zeer veel werd nagebootst - een bijna volledige lijst van deze imitaties werd opgesteld door A. Serrure (2) - zijn slechts weinig van deze nabootsingen echt nuttig bij het opstellen van de chronologische volgorde van de Vlaamse originelen. Het gaat immers meestal niet om getrouwe kopieën, en ze zijn bovendien veelal niet voldoende nauwkeurig te dateren. Enkel de Brabantse leeuwengroten van Johanna en Wencelas leveren in dit verband nuttige informatie. De varianten van deze nabootsingen zijn opgesomd in tabel III.

TABEL III : BRABANTSE NABOOTSGINGEN.

Nr.	Voorzijde	Keerzijde	Nabootsing van klasse var.	
1.	+ MONETA ; FILFD'	.I O'DV G'LD TBR AB	F	14
2.	+ MONETA ; FILFD'	.I O'DV G'LD TBR AB	G	16
3.	+ MONETA ; FILFD'	.I O'DV G'LD TBR AB	G	16

In verband met deze Brabantse nabootsingen is te noteren dat men voor de eerste maal van een groot spreekt die men expliciet Brabantse groot noemt en welke 4 stuiver payment waard was, in de rekening van 1359-60 van de stad Mechelen. Men kan er bijna met zekerheid uit afleiden dat de Brabantse nabootsing ten vroegste van einde 1359 dateert (3).

Vondsten van leeuwengroten zijn zeer talrijk, maar niet precies genoeg beschreven om nuttig te kunnen zijn bij ons onderzoek. Gelukkig hebben we gedeelten van de vondsten van Asper, Aalbeke en Haarlem kunnen bestuderen (4). Verder waren ook de afbeeldingen van een kleine vondst, ontdekt in Vlaanderen tijdens de oorlog 14-18 en gepubliceerd door R.H.M. Dolley (5) ons van groot nut. Tabel IV geeft een samenvatting van de inhoud van deze 4 vondsten.

TABEL IV : VONDSTEN EN VERZAMELINGEN.

Klasse	Var.	Asper	Haarlem	Vlaanderen	Aalbeke	Totaal	Verzamelingen	Totaal
A	1						2	2
B	2		1			1	4	5
	3		1			1		1
	4						1	1
C	5	5	10		2	17		17
	6	1	8			9		9
D	7						1	1
	8		1	1		2	1	3
	9				1	1	1	2

Klasse	Var.	Asper	Haarlem	Vlaanderen	Aalbeke	Totaal	Verzamelingen	Totaal
E	10	7	15			22	2	24
	11	7	21 ⁺²	1		29 ⁺²	4	33 ⁺²
	12	1	1			2		2
	13		1			1		1
F	14		1	2	7	10	11	21
	25				1	1		1
G	16			1	1	2		2
	17						1	1
	18			1		1		1
	19			1		1		1
Totalen		21	62	7	12	102	28	130

De vergelijking van de gegevens vervat in de tabellen leidt tot de volgende vaststellingen :

- Uit tabel I blijkt dat de vijfde uitgifte - welke liep van 20 december 1354 tot 18 oktober 1359 - veruit de meest belangrijke was ; er werd 328177 mark zilver verwerkt, d.w.z. ongeveer 23 miljoen stukken of 39% van het geheel van de muntslag. In Tabel II nu zijn de nog bewaarde stukken van de klasse E veruit het talrijkst. Men kan dus redelijkerwijze aannemen dat de groten van deze klasse werden uitgegeven tussen 20 december 1354 en 18 oktober 1359.
Op analoge wijze is het mogelijk om klasse F te koppelen aan de zesde uitgifte, en klasse C aan de zevende waarde en achtste uitgifte samen. Voor de andere klasse is dit niet mogelijk, aangezien we over geen vondsten beschikken die de eerste jaren van de aanmuntning dekken. Hiervoor zijn andere onderzoeksmethodes vereist.
- De Brabantse imitaties zijn onder te verdelen in twee soorten : de ene helft heeft een punt links van het beginkruisje en de letter A (van MONETA) bezit een dwarsstreep ; de andere heeft daarenboven de letter L (van FILFD) of van LOT) (6), waarvan het punt uitloopt op een bolletje. De eerste soort leunt dus aan bij de klasse F en de tweede bij de klasse G. Aangezien deze Brabantse groten ten vroegste einde 1359 opduiken en reeds in 1363 vervangen werden door de groten "vlieg-huts" met het schild met de vier leeuwen, bevestigt het voorgaande dat klasse F en G zonder twijfel behoren tot de laatste uitgifte van leeuwen-groten van Lodewijk van Male. Hun aanwezigheid in de vier onderzochte vondsten doet vermoeden dat klasse G na klasse F te plaatsen is, en dat de in voorgaande paragraaf voorgestelde koppelingen hoogstwaarschijnlijk correct zijn.

In twee van de vondsten komen relatief belangrijke hoeveelheden groten van klasse C en klasse E voor. Vermits we zojuist de groten van de vier laatste emissies geïdentificeerd hebben, moeten deze van klasse C vóór 20 december 1354 uitgegeven zijn.

De uitgifte welke onmiddellijk aan klasse E voorafgaat heeft slechts iets meer dan een jaar geduurd en is gering van omvang. Het aantal teruggevonden exemplaren van klasse C is te hoog om aan te nemen dat ze tot deze uitgifte behoren. De groten van deze klasse zijn dus waarschijnlijk de produkten van de derde emissie, die van 28 mei tot 1351 tot 5 september 1353 duurde, en meer dan 14% van het totaal aantal geslagen munten omvat. Klasse C zou op basis van deze redenering ook met de tweede uitgifte vereenzelvigd kunnen worden, maar de tijdsafstand tussen de klassen C en E wordt dan veel groter.

Door het ontbreken van goed bestudeerde vondsten kunnen we niet aantonen dat de klassen A en B werkelijk overeenstemmen met de eerste en de tweede uitgifte. De groten van klasse A komen in geen enkele van de door ons onderzochte vondsten voor; we kennen ze enkel dank zij de exemplaren in het Penningkabinet te Brussel en het Gruuthusemuseum te Brugge. Slechts twee exemplaren van klasse B bevinden zich in één der vondsten (Haarlem), maar we hebben vijf andere ontmoet in openbare en private verzamelingen. Een laatste element hebben we nog niet benut; de vorm van de bladeren in de sierraad van de voorzijde. Het is weinig waarschijnlijk dat men ze aangewend heeft als uitgiftemerktken. Ze kunnen echter wel behulpzaam zijn bij het bepalen van de chronologische volgorde van de klassen. Vanuit die hoek bekeken blijkt de volgorde welke we hebben voorgesteld zeker niet coherent. Inderdaad, bladtype 3 komt voor op de groten van klasse A, op een gedeelte van klasse C, en op klasse D en F.

Bladtype 1 komt slechts voor op de groten van klasse B en G welke we in tijd ver uit elkaar hebben gelegd. Bladtype 2 is hoofdzakelijk op de klasse E te vinden en op een deel van de stukken van de klasse C. Op basis van deze gegevens zou klasse C dus onmiddellijk voor of na klasse E moeten komen en zouden de klassen B en G elkaar moeten opvolgen.

Het antwoord op de onopgebleven vragen bevindt zich in de handen van diegenen van onze lezers welke volledige of gedeeltelijke vondsten bezitten. Wij kunnen onze opzoekingen enkel maar verder zetten als deze lezers ons de gelegenheid geven het volledig lot dat zich in hun bezit bevindt te bestuderen.

Het is even noodzakelijk dat diegenen, waarvan de verzameling één of meerdere van deze groten bevat, deze identificeren aan de hand van de hier naar voor gebrachte klassificatie en ons hun bevindingen laten toekomen.

Zoals we hoger hebben gezien, kan het vergelijken van de slagantallen met het aantal bewaarde stukken en hulp zijn om de chronologie vast te leggen, maar daarvoor moet men over zoveel mogelijk materiaal beschikken.

Daar er gedurende de besproken periode een verandering is in het aantal groten per mark, is het vanzelfsprekend dat een meting van het gewicht ons zou kunnen behulpzaam zijn bij de chronologie van de verschillende typen.

Wij zijn momenteel met deze studie bezig maar hebben nog geen conclusie kunnen trekken daar het aantal voorhanden zijnde munten te beperkt is, ofwel dat ze te zeer beschadigd zijn.

Wij danken bij voorbaat alle lezers die zo vriendelijk zullen zijn ons te steunen met hun hulp en ook met hun leeuwengroten.

Wij danken hierbij dhr. A. Van Keymeulen, A. Haeck, C. van Hengel, P. Vogelaere, J. Viéris, J. Taelman, St. Vandenberghe, J. Schulman, Cl. Nef, E. Vandercammen, Chr. Meert en J. Durenne voor de hulp die we reeds mochten ontvangen.

NOTEN

1. Dhr. J. Duplessy heeft reeds een chronologie voor deze groten voorgesteld in *BCEN* 1974 op basis van de vondst van Pluvigner (Morbihan). We hebben er hier geen rekening mee gehouden, en behouden ons voor erop terug te komen van zodra we een groter aantal gegevens hebben verzameld.
2. R. SERRURE, *L'imitation des types monétaires flamands au moyen âge*, in *Annales de la société d'Archéologie de Bruxelles*, XIII, 1899, p. 137 tot 200.
3. J.P. PEETERS, *De rekenmunt in de Mechelse stadsrekeningen als getuige van de evolutie van het Brabantse muntwezen tijdens de late middeleeuwen*, in *Handelingen van de Kon. Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, LXXXIV, 1980, p. 101 tot 156.
4. Een inventaris van de inhoud van de vondst van Asper werd door P. Cockshaw gepubliceerd in *BCEN* 1978, p. 24-25. W. Vanderpijpen heeft de vondst van Aalbeke beschreven in *BCEN* 1978, p. 71-73. De schat van Haarlem werd gevonden in Kennemerland en is nog niet gepubliceerd. We kennen van deze vondst slechts de 62 hier gebruikte munten.
5. R.H.M. DOLLEY, *A small find of fourteenth century groats from Flanders*, in *Numismatic Chronicle* 1956, p. 281 tot 283 en pl. XXI.
6. Zie A. DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant*, Vol. I, Antwerpen, 1894, nr. 195.

Joseph GHYSSENS